

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

«Η μέθοδος της «Σκαλωσιάς». Εφαρμογές και παραδείγματα στις δομές Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία»

Ελένη Σωτηροπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ.

Λέξεις κλειδιά: μέθοδος «Σκαλωσιάς», Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης, παιδαγωγός πρώιμης παιδικής ηλικίας, βρέφη και μικρά παιδιά

Η μέθοδος της «Σκαλωσιάς» -που οι ρίζες της εντοπίζονται στο έργο του ψυχολόγου Lev Vygotsky και ειδικότερα στη θεωρία του για τη Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (ΖΕΑ)- αποτελεί μια από τις πιο αποτελεσματικές παιδαγωγικές πρακτικές για την προαγωγή της ανάπτυξης και της μάθησης στα βρέφη και τα μικρά παιδιά. Στην παρούσα εισήγηση αναλύεται το θεωρητικό της υπόβαθρο και ο τρόπος εφαρμογής της στις δομές πρώιμης παιδικής ηλικίας. Ειδικότερα, περιγράφεται ο τρόπος που οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, η συνεργασία και η υποστήριξη του παιδιού, στο πλαίσιο αυτής της μεθόδου, έχουν πολλαπλά οφέλη στην κατάκτηση των νέων δεξιοτήτων του.

Επιπλέον, εξετάζεται ο καθοριστικός ρόλος του παιδαγωγού στη μέθοδο της «Σκαλωσιάς», καθώς δεν αφορά την απλή υποστήριξη του παιδιού, αλλά μια πιο σύνθετη διεργασία που σχετίζεται με το να παρέχεται η κατάλληλη βοήθεια στη στιγμή που απαιτείται, με τον κατάλληλο τρόπο, προκειμένου το παιδί να αποκτήσει νέες γνώσεις και δεξιότητες. Ο παιδαγωγός θα πρέπει να αναγνωρίζει τις ατομικές διαφορές στην ανάπτυξη και τις ανάγκες κάθε παιδιού, ώστε μέσα από την χρήση κατάλληλων τεχνικών της μεθόδου, να προσαρμόζει την παρέμβασή του και να ενεργεί ως διαμεσολαβητής μεταξύ του παιδιού και της γνώσης, ενθαρρύνοντας την ενεργητική μάθηση και την αυτονομία του.

Τέλος, θα παρουσιαστούν συγκεκριμένα παραδείγματα εφαρμογής της «Σκαλωσιάς» στις δομές πρώιμης παιδικής ηλικίας που συμπεριλαμβάνουν καθημερινές στιγμές του ημερήσιου προγράμματος, από τις ρουτίνες φροντίδας μέχρι το ελεύθερο παιχνίδι.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Copple, C., & Bredekamp, S. (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Jacobs, G. M. (2011). Providing the scaffold: A model for early childhood/primary teacher preparation. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 125-130.
- Jeesun Jung & Susan Recchia (2013) Scaffolding Infants' Play Through Empowering and Individualizing Teaching Practices, *Early Education & Development*, 24(6), 829-850, doi: 10.1080/10409289.2013.744683
- Pentimonti, J.M., & Justice, L.M. (2010). Teachers' use of scaffolding strategies in the preschool classroom. *Early Childhood Education Journal*, 37, 241-248.
- Van de Pol, J., Volman, M., & Beishuizen, J. (2010). Scaffolding in teacher-student interaction: A decade of research. *Educational Psychology Review*, 22(3), 271-296. doi:10.1007/s10648-010-9127-6
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Watson, J. (2001). *Social constructivism in the classroom*. Support for Learning, 16(3), 140- 147.
- Wilson, R. (2012). *Nature and Young Children: Encouraging Creative Play and Learning in Natural Environments*. New York, NY: Routledge.

«Μαθαίνοντας μέσα από την τέχνη»

Βασιλική Καραβίδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λέξεις-κλειδιά: έργα τέχνης, υγιεινές συνήθειες, πρώιμη παιδική ηλικία, παρεμβατικό πρόγραμμα

Η πρώιμη παιδική ηλικία θεωρείται μία ιδιαίτερα σημαντική περίοδος, κατά την οποία η διαδικασία της μάθησης και οι εμπλουτισμένες εμπειρίες δρουν καθοριστικά στη διαμόρφωση της γνωστικής, σωματικής και κοινωνικο-συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Η τέχνη προάγει τη δημιουργικότητα των παιδιών, εμπλουτίζει τις μαθησιακές τους εμπειρίες και συμβάλλει στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων. Επιπλέον, συμβάλλει στην εμπειρία πρωτόγνωρων συναισθημάτων, ανοίγοντας νέους δρόμους στον τρόπο ερμηνείας, εξωτερίκευσης και έκφρασης, με πολλές εναλλακτικές λύσεις κατάλληλες για την ιδιοσυγκρασία και τη μοναδικότητα του κάθε παιδιού.

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τη συμβολή της τέχνης στην απόκτηση υγιεινών συνηθειών από τα παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας μέσα από ένα παρεμβατικό πρόγραμμα. Τα αποτελέσματα της μελέτης υποδηλώνουν ότι η τέχνη και οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες μπορούν να έχουν σημαντική θέση στο καθημερινό πρόγραμμα του προσχολικού κέντρου, καθώς διαπιστώθηκε θετική επίδραση στη διαμόρφωση υγιεινών συνηθειών των παιδιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

D' Olimpio, L., & Peterson, A. (2018). The ethics of narrative art: Philosophy in schools, compassion and learning from stories. *Journal of Philosophy in Schools*, 5(1), 92-110.

<https://doi.org/10.21913/JPS.v5i1.1487>

Alper, I. T., & Ulutaş, İ. (2022). The impact of creative movement program on the creativity of 5-6-year-olds. *Thinking Skills and Creativity*, 46, 101136. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2022.101136>

Acuff, J. B. (2018). "Being" a critical multicultural pedagogue in the art education classroom. *Critical Studies in Education*, 59(1), 35-53. <http://dx.doi.org/10.1080/17508487.2016.1176063>

Halverson, E., & Sawyer, K. (2022). Learning in and through the arts. *Journal of the Learning Sciences*, 31(1), 1-13. <https://doi.org/10.1080/10508406.2022.2029127>

«Θέατρο από την αρχή! Η σημασία του θεάτρου για τις πολύ νεαρές ηλικίες (ΘΕΠΝΗ) στην πρώιμη παιδική ανάπτυξη και οι διαφορετικές προσεγγίσεις του»

Μαριλένα Τριανταφυλλίδου, Ηθοποιός, Σκηνοθέτης, Καλλιτεχνική Διευθύντρια Θεατρικής Ομάδας Artika

Λέξεις κλειδιά: Θέατρο για πολύ νεαρές ηλικίες, ΘΕΠΝΗ, ανάπτυξη, παραστατικές τέχνες, παιδιά-θεατές

Καθώς οι γνώσεις μας σχετικά με το πως αναπτύσσεται ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας αυξάνονται, φωτίζεται ο ρόλος και η σημασία που διαδραματίζει αυτή η περίοδος στη μετέπειτα ζωή του ανθρώπου, και μαζί η αναγκαιότητα της επαφής του, από την αρχή της ζωής του, με την τέχνη του θεάτρου. Η παρούσα εισήγηση έχει στόχο να παρουσιάσει πως και γιατί το Θέατρο για τις Πολύ Νεαρές Ηλικίες (ΘΕΠΝΗ) αποτελεί σημαντικό κομμάτι στην ανάπτυξη των παιδιών πολύ νεαρής ηλικίας. Παράλληλα, επιθυμεί να μας γνωρίσει τα διάφορα είδη και προσεγγίσεις που υπάρχουν στο ΘΕΠΝΗ -αφήγηση, σωματικό θέατρο, εικαστικό θέατρο, παραστάσεις χορού, κλπ- και το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα παιδιά πολύ νεαρής ηλικίας μπορούν να γίνουν οι καλύτεροι θεατές που έχουμε φανταστεί.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Adame, M., Galkowski, P., Myrberg, S., Wanke, M., & Wendland, M. (n.d.). *Children as Agents in Early Years Theatre Practice*. <https://smallsize-virtualhouse.assitejonline.org/study/>
- Ciancio, G. Carnelli, L. (2023). *A cookbook for cultural co-programming in early childhood theatre*. Edizioni Pendragon. <https://tickets.assitejonline.org/en/events/72/small-size-a-global-advocacy-focused-research-seminar>
- Van de Water, M. (2023). *Mapping. Η έρευνα – Ένας χάρτης για την αισθητική των παραστατικών τεχνών για τις πολύ νεαρές ηλικίες*. Κάπα εκδοτική.

«Παιδαγωγική της φιλίας: Ένα πλαίσιο για την ενίσχυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ συνομηλίκων»

Ελένη Κατσιάδα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήματος Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ

Λέξεις κλειδιά: παιδαγωγική της φιλίας, αλληλεπιδράσεις μεταξύ συνομηλίκων, φιλίες στο βρεφονηπιακό σταθμό, φιλία στην πρώιμη παιδική ηλικία, παιδαγωγικό πλαίσιο

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη φιλία των παιδιών στο βρεφονηπιακό σταθμό, αναδεικνύοντας τα πολλαπλά οφέλη που προκύπτουν από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ συνομηλίκων για την ανάπτυξη και την ευημερία τους. Μέσα από ερευνητικά δεδομένα, υπογραμμίζεται η σημασία της φιλίας στην πρώιμη παιδική ηλικία, καθώς οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται σε αυτή την ηλικία συμβάλλουν στην καλλιέργεια σημαντικών δεξιοτήτων που είναι κομβικής σημασίας και για την ενήλικη ζωή ενός ανθρώπου όπως η συνεργασία, η επικοινωνία και η επίλυση συγκρούσεων. Επιπλέον, η φιλία μεταξύ των παιδιών προάγει την αίσθηση του ανήκειν και της συναισθηματικής ασφάλειας, ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση και την κοινωνική τους ανάπτυξη. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα παιδιά για να αλληλεπιδράσουν με άλλα παιδιά αλλά και στον ρόλο των παιδαγωγών, οι οποίοι έχουν καθοριστική συμβολή στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που ενθαρρύνει τη θετική αλληλεπίδραση μεταξύ συνομηλίκων. Η υιοθέτηση ενός παιδαγωγικού πλαισίου, το οποίο θέτει στο επίκεντρο τις φιλίες των παιδιών, αποτελεί σημαντική πρόταση της εργασίας. Συνολικά, το πλαίσιο της παιδαγωγικής της φιλίας αποτελεί μια σημαντική προσέγγιση για την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών στον βρεφονηπιακό σταθμό, δημιουργώντας ένα περιβάλλον όπου οι φιλίες τους μπορούν να αναπτυχθούν και να ευδοκιμήσουν.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Beazidou, E., & Botsoglou, K. (2016). Peer acceptance and friendship in early childhood: The conceptual distinctions between them. *Early child development and care*, 186(10), 1615-1631.
- Carter, C., Nutbrown, C. (2016). A Pedagogy of Friendship: young children's friendships and how schools can support them. *International Journal of Early Years Education*, 24(4), 395-413.
- Corsaro, W. A. (2011), *The Sociology of Childhood*, (3rd ed.), United States of America: Pine Forge Press, Sage Publications, Inc.
- Katsiada, E. (2015). *Children under three in Greek day-care: Relationships with adults, peers and environment*. Sheffield Hallam University (United Kingdom).
- Singer, E., De Haan, D. (2007), *Social Life of Young Children*,. In: Spodek B., Saracho, O.N. (eds), *Contemporary Perspectives on Social Learning in Early Childhood Education*, Information Age Publishing Inc., United States of America, pp. 279-301

«Η Συμβολή των Τεχνών στη Δημιουργία Συνεργατικών Περιβαλλόντων Μάθησης στην προσχολική ηλικία»

Αλεξάνδρα Νούσια, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΑΦΠΠΗ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σοφία Αναστασίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΤΑΦΠΠΗ Κοσμήτορας Σχολής Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λέξεις κλειδιά: *Παιδαγωγοί, Σύγχρονα Περιβάλλοντα Μάθησης, Επαγγελματική Ανάπτυξη Παιδαγωγών, Δια βίου Μάθηση*

Η προσχολική αγωγή και εκπαίδευση αποτελεί μία από τις βασικότερες παραμέτρους για την ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία και τον περιορισμό των ανισοτήτων. Η ποιότητα της προσχολικής αγωγής θεωρείται, ως εκ τούτου, κομβικής σημασίας. Το μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι συνεχείς προκλήσεις και οι αυξανόμενες ανάγκες στον τομέα της αγωγής και φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία, αναδεικνύουν την αναγκαιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης κατάλληλων προγραμμάτων που υποστηρίζουν την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Οι τέχνες, όπως η μουσική, ο χορός, η ζωγραφική και το θέατρο, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση τέτοιων προγραμμάτων. Συνεισφέρουν τόσο στην εκπαίδευση των παιδιών όσο και στη δημιουργία συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση, ενώ παράλληλα ενισχύουν την ανάπτυξη κοινωνικών, συναισθηματικών και γνωστικών δεξιοτήτων, προάγοντας τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση. Η συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες ενθαρρύνει τα παιδιά να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να καλλιεργούν την κριτική σκέψη τους και να συνεργάζονται με τους συνομηλίκους τους, κάτι που ενισχύει τη συνολική τους μάθηση. Η ενασχόληση με μουσικοκινητικές δραστηριότητες, καθώς και ο συνδυασμός αυτών με δραστηριότητες άλλων γνωστικών αντικειμένων, συμβάλλει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος μάθησης όπου τα παιδιά μαθαίνουν αβίαστα και σύμφωνα με την ίδια τους τη φύση η οποία προϋποθέτει κίνηση και χώρο για δράση. Η μουσική, ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης, σε συνδυασμό με άλλες μουσικές δραστηριότητες και παιχνίδια, αποτελεί ιδανικό εργαλείο για τους παιδαγωγούς να δημιουργήσουν ένα συνεργατικό περιβάλλον μάθησης που ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Εξίσου σημαντική για τη διασφάλιση της ποιότητας είναι και η εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη των παιδαγωγών. Η δια βίου μάθηση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι απαραίτητες προκειμένου οι παιδαγωγοί να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις, αλλαγές και σύγχρονες προσεγγίσεις. Η συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που επικεντρώνονται για παράδειγμα στις τέχνες, την ενίσχυση της δημιουργικής σκέψης και δεξιοτήτων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη ενός πλαισίου που υποστηρίζει την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Η ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της *δια βίου μάθησης* δημιουργεί τις συνθήκες ενός περιβάλλοντος στο οποίο οι παιδαγωγοί εξελίσσονται παράλληλα με τα παιδιά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Barrett, J. S., Schachter, R. E., Gilbert, D., & Fuerst, M. (2022). Best Practices for Preschool Music Education: Supporting Music-Making Throughout the Day. *Early Childhood Education Journal*, 50(3), 385-397. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01155-8>
- Cooper, J. (2016). *Integrating Music, Drama, and Dance Helps Children Explore and Learn*. National Association for the Education of Young Children (NAEYC).
- Farrington, C., & Shewfelt, S. (2020). How Arts Education Supports Social-Emotional Development: A Theory of Action. *The Journal of the National Association of State Boards of Education*. January 20 (1).
- Koops, L. H., & Kuebel, C. R. (2018). Observations of and Perspectives on Musical Enjoyment in the Preschool Classroom. *Contributions to Music Education*, 43, 59–76. <https://www.jstor.org/stable/26477999>

- Mendoza, J. K., & Fausey, C. M. (2021). Everyday music in infancy. *Developmental Science*, 24(6). doi:10.1111/desc.13122
- Mkrtichian, O. (2022). Project activities in music lessons in preschool education. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, (50), 81-87. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-07>
- Nyland, B. (2019). "The art of listening: infants and toddlers in education and care group settings," in *International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, vol. 27, Susan Young and Beatriz Ilari, Eds. doi: 10.1007/978-3-030-17791-1_4
- Pestana, G. (2022). Preparing preservice early childhood educators to use music in Australian settings: An audit of programmes. *Australasian Journal of Early Childhood*, 47(1), 74-86. <https://doi.org/10.1177/18369391211056669>
- Tanja, L., Adriana, S. G., & Mari, T. (2021). Perspectives on the Potential Benefits of Children's Group-based Music Education. *Music & Science*, 4. <https://doi.org/10.1177/20592043211033578>
- Schiller, W. (2000). The Role of the Arts in Early Childhood Education. *International Journal of Early Years Education*, 8(3), 227-235.

«Χώροι ανοιχτής δημιουργίας (makerspaces): σχεδιαστική σκέψη (design thinking), παιχνίδι και αλληλεπιδράσεις για την προώθηση δεξιοτήτων STEAM»

Μαρία Χατζηγιάννη, Επίκουρη καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ

Λέξεις κλειδιά: Χώροι Ανοιχτής Δημιουργίας (makerspaces), Σχεδιαστική σκέψη (design thinking), Παιχνίδι, STEM/STEAM.

Σε αυτή την παρουσίαση θα συζητηθεί η διεπιστημονική προσέγγιση STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics), εστιάζοντας στους χώρους ανοιχτής δημιουργίας (makerspaces) και στις πλούσιες δυνατότητες που προσφέρουν για την προώθηση δεξιοτήτων STEAM (Dougherty, 2016; Halverson & Sheridan, 2014; Falloon et al., 2020; Κόμης, 2019). Θα παρουσιαστεί μία ερευνητική μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, σε συνεργασία με το εργαστήριο ΠΟΙΩ του Δήμου Αθηναίων και το Πολυτεχνείο Κρήτης (Τμήμα Αρχιτεκτονικής).

Προπτυχιακοί φοιτητές/τριες, δουλεύοντας σε μικρές ομάδες, σχεδίασαν και δημιούργησαν εκπαιδευτικά παιχνίδια που σχετίζονταν με το STEAM με μεγάλη επιτυχία. Ορισμένα από αυτά τα παιχνίδια θα παρουσιαστούν σε αυτή την εισήγηση. Δημιουργήθηκε μία «παιγνιοθήκη STEAM», από την οποία οι φοιτητές/τριες μπορούν να δανείζονται τα παιχνίδια και να τα χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια των πρακτικών τους ασκήσεων. Μετά από κάθε χρήση, συμπλήρωναν έντυπα αναστοχασμού, περιγράφοντας πώς λειτούργησε το παιχνίδι, τις αλληλεπιδράσεις με τα παιδιά, τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν και τις βελτιώσεις που πρότειναν.

Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών, των παιδιών με τους παιδαγωγούς, αλλά και μεταξύ των παιδαγωγών ενισχύθηκαν μέσω αυτών των παιχνιδιών. Τα παιδιά ανέπτυξαν δεξιότητες σχετικές με τις περιοχές του STEAM, ενώ οι μελλοντικοί παιδαγωγοί ένιωσαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στις ικανότητές τους για συνεργασία, δημιουργικότητα και σχεδιασμό (Hatzigianni et al., 2023; Hatzigianni et al., 2021). Τέλος, θα παρουσιαστεί και μία επιπλέον δράση STEM/STEAM στους παιδικούς σταθμούς του Βύρωνα, με πρωταγωνιστές τους παιδαγωγούς και τα παιδιά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Dougherty, D. (2016). Free to make: How the maker movement is changing our schools, our jobs, and our minds. North Atlantic Books.
- Falloon, G., Hatzigianni, M., Bower, M., Forbes, A., & Stevenson, M. (2020). Understanding K-12 STEM education: A framework for developing STEM literacy. *Journal of Science Education and Technology*, 29, 369-385.
- Halverson, E., & Sheridan, K. (2014). The Maker Movement in Education. *Harvard Educational Review*, 84(4), 495-504.
- Hatzigianni, M., Liapi, M., Manousogiannaki, G., & Papamanolis, A., (2023). Early childhood teachers becoming makers themselves before teaching young children the value of making. In Y. Weipeng, S. Kewalramani, & J., Senthil (Eds.), *Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics (STEAM) Education in the Early Years: Achieving the Sustainable Development Goals* (pp. 153-166). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003353683>
- Hatzigianni, M., Stevenson, M., Bower, M., Falloon, G., & Forbes, A. (2021). Young children's design thinking skills in makerspaces. *International Journal of child-computer interaction*, 27, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2020.100216>
- Κόμης, Β. (2019). Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών. New Tech Pub.

«Η Αλληλεπίδραση μεταξύ Ηγέτη και Εργαζόμενων στο Εκπαιδευτικό Πλαίσιο και ο Αντίκτυπος για τον Παιδαγωγό Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας»

Αλεξάνδρα Γκλιάτη, BSc Φιλοσοφία, Παιδαγωγικά, Ψυχολογία. Πρόγραμμα Ψυχολογίας - Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, MSc Εργασία και Οργανωσιακή ψυχολογία, University of Nottingham, PhD – Εργασιακή Ψυχολογία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Λέξεις-κλειδιά: *Ηγέτης, Εργαζόμενοι, Αλληλεπίδραση, Θετικές στάσεις, Απόδοση, Ενημερία, Πρώιμη Παιδική ηλικία*

Η ηγεσία, σαν μια διαδικασία επιρροής προς κάποιο στόχο συντελείται μεταξύ του ηγέτη και των εργαζόμενων μέσω των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων καθώς αποτελεί ένα φαινόμενο αλληλεπίδρασης το οποίο βασίζεται σε διακριτές παρατηρήσιμες συμπεριφορές (Gerpottet al., 2019; Uhl-Bien, 2006). Στο πλαίσιο άσκησης της ηγεσίας σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο, οι ηγέτες επηρεάζουν και παρακινούν τους εργαζόμενους, διαδικασία που απαιτεί εμπιστοσύνη και βασίζεται στη σχέση που έχει δομηθεί με την πάροδο του χρόνου (Berkovich & Eyal, 2017; Pierce, 2014). Η σημασία της ηγεσίας για την ποιότητα στα πλαίσια της αγωγής και φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο το τελευταία χρόνια έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των ερευνητών (Sims et al., 2015) καθώς τα υπάρχοντα μοντέλα ηγεσίας δεν φαίνεται να λαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό υπόψη την πολυπλοκότητα του τομέα της πρώιμης παιδικής ηλικίας (Davis et al., 2015). Μια πολύ σημαντική παράμετρος της ηγεσίας, η οποία δύναται να καθορίσει την απόδοση του οργανισμού και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ ηγέτη και μελών. Πιο συγκεκριμένα, η θεωρία συνδιαλλαγής μεταξύ ηγέτη και μελών εστιάζει στις δυαδικές σχέσεις του ηγέτη με τα μεμονωμένα μέλη της ομάδας (Graen & Scandura, 1987) με τις σχέσεις υψηλότερης ποιότητας να βασίζονται σε αλληλεπιδράσεις που περιλαμβάνουν εμπιστοσύνη, σεβασμό, αμοιβαίες υποχωρήσεις και περισσότερη υποστήριξη από τον ηγέτη (Yang, 2020; Zhang et al., 2016). Οι αλληλεπιδράσεις αυτές, φαίνονται να συμβάλουν σημαντικά στη διαμόρφωση των στάσεων και των συμπεριφορών των εργαζόμενων (Safavi & Bouzari, 2020; Wu et al., 2021).

Σκοπός της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι η ανάδειξη των ιδιομορφιών που προκύπτουν στη σχέση μεταξύ προϊστάμενου και εργαζόμενων στον τομέα της αγωγής και φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία αλλά και η ανάδειξη του αντίκτυπου της αλληλεπίδρασης αυτής στους εργαζόμενους. Η βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι η ποιότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ηγέτη και των εργαζόμενων έχει άμεσο αντίκτυπο στην απόδοσή τους (Prathama & Mujiati, 2022) επηρεάζοντας ταυτόχρονα την ικανοποίηση των εργαζόμενων από την εργασία τους (Fisk & Friesen, 2012), τη δέσμευσή τους στην ομάδα (Luo et al., 2014) και τον οργανισμό (Garg and Dhar, 2014) αλλά και στην ευημερία τους (Zhao, et al., 2023). Τα συμπεράσματα της παρουσίασης θα αναδειχθούν μέσω βιοματικής αναστοχαστικής άσκησης, η οποία συνδυάζει τη μελέτη περίπτωσης που θα δοθεί από την εισηγήτρια αλλά και τον αναστοχασμό των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις προσωπικές τους αλληλεπιδράσεις στο εργασιακό τους πλαίσιο με στόχο τον εντοπισμό των σημείων που χρίζουν ενδυνάμωσης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Berkovich, I., & Eyal, O. (2017). The mediating role of principals' transformational leadership behaviours in promoting teachers' emotional wellness at work: A study in Israeli primary schools. *Educational Management Administration & Leadership*, 45(2), 316–335. <https://doi.org/10.1177/1741143215617947>
- Davis, K., Krieg, S., & Smith, K. (2015). Leading otherwise: Using a feminist-poststructuralist and postcolonial lens to create alternative spaces for early childhood educational leaders. *International Journal of Leadership in Education*, 18(2), 131–148. <https://doi.org/10.1080/13603124.2014.943296>
- Fisk, G. M., & Friesen, J. P. (2012). Perceptions of leader emotion regulation and LMX as predictors of followers' job satisfaction and organizational citizenship behaviors. *Leadership Quarterly*, 23(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2011.11.001>
- Garg, S., & Dhar, R.L. (2014). Effects of stress, LMX and perceived organizational support on service quality: mediating effects of organizational commitment. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 21, 64–75. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2014.07.002>
- Graen, G. B., & Scandura, T. A. (1987). Toward a psychology of dyadic organizing. *Research in Organizational Behavior*, 9, 175–208.
- Gerpott, F. H., Lehmann-Willenbrock, N., Voelpel, S. C., & van Vugt, M. (2019). It's not just what is said but also when it's said: A temporal account of verbal behaviors and emergent leadership in self-managed teams. *Academy of Management Journal*, 62, 717–738. <https://doi.org/10.5465/amj.2017.0149>
- Luo, Z., Song, H., Marnburg, E. & Øgaard, T. (2014). The impact of relational identity on the relationship between LMX, interpersonal justice, and employees' group commitment. *International Journal of Hospitality Management*, 41, 21–27, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2014.04.008>.
- Pierce, S. (2014). Examining the relationship between collective teacher efficacy and the emotional intelligence of elementary school principals. *Journal of School Leadership*, 24(2), 311–335. <https://doi.org/10.1177/105268461402400204>
- Prathama, I. G. G. W. A., & Mujiati, N. W. (2022). The Role of Job Satisfaction Mediate the Effect of Leader Member Exchange on Employee Performance at PT BPR Luhur Damai Tabanan. *European Journal of Business and Management Research*, 7(3), 72–77. <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2022.7.3.1416>
- Safavi, H. P., & Bouzari, M. (2020). How can leaders enhance employees' psychological capital? Mediation effect of person-group and person-supervisor fit. *Tourism Management Perspectives*, 33, 100626. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.100626>
- Uhl-Bien, M. (2006). Relational leadership theory: Exploring the social processes of leadership and organizing. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 654–676. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9014-0_7
- Wu, L. Z., Sun, Z., Ye, Y., Kwan, H. K., & Yang, M. (2021). The impact of exploitative leadership on frontline hospitality employees' service performance: A social exchange perspective. *International Journal of Hospitality Management*, 96, 102954. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.102954>

Yang, J. (2020). Leveraging leader–leader exchange to enrich the effect of leader–member exchange on team innovation. *Journal of Management & Organization*, 26(4), 555–570.
<https://doi.org/10.1017/jmo.2017.54>

«Πρώιμη ανίχνευση γνωστικής λειτουργίας, ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις και στοιχεία λειτουργίας των βρεφικών, βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών που προάγουν την ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας»

Κωνσταντίνος Πετρογιάννης, Καθηγητής, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ.

Χριστίνα Παπαηλίου, Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ

Αλεξάνδρα Καρούσου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ

Λέξεις κλειδιά: γνωστική ανάπτυξη, πρώιμη ανίχνευση, ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις, λειτουργία παιδικών σταθμών

Στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί, ένας από τους κύριους στόχους που έχει θέσει η Ελλάδα είναι η αναβάθμιση των υπηρεσιών προσχολικής αγωγής και φροντίδας, ώστε να υποστηριχθεί η πολύπλευρη και ολιστική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας έως και 4 ετών. Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0, στο πλαίσιο της υλοποίησης της Δράσης «Ενίσχυση παιδικής προστασίας 16919», προβλέπει τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου παιδαγωγικού πλαισίου, με στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη παιδιών έως και τεσσάρων ετών και την παράλληλη εκπόνηση και εφαρμογή ενός προγράμματος ανιχνευτικού ελέγχου της γνωστικής ανάπτυξης των βρεφών και των νηπίων μέσω ενός ψυχομετρικού εργαλείου, μιας σειράς ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων και ενίσχυσης στοιχείων λειτουργίας των βρεφικών, βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών που προάγουν την ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας ανέθεσε στο Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής την εκπόνηση και εφαρμογή του ανιχνευτικού ελέγχου της γνωστικής ανάπτυξης των βρεφών και των νηπίων μέσω ψυχομετρικών εργαλείων καθώς και μιας σειράς ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων με στόχο την υποστήριξη των παιδαγωγών πρώιμης παιδικής ηλικίας στο παιδαγωγικό τους έργο καθώς και την διατύπωση προτάσεων με στόχο την καλύτερη δυνατή λειτουργία και την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών από τους βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς με απώτερο σκοπό την προαγωγή της ανάπτυξης των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας. Στην διάρκεια της εισήγησης θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι δράσεις που θα περιληφθούν στο συγκεκριμένο έργο.

«Should I play or should I watch»: Η παιγνιδιώδης συμπεριφορά των ενηλίκων και ο ρόλος του στο παιχνίδι των παιδιών

Δρ. Κωνσταντίνα Ρέντζου, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΑΦΠΠΗ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Νεκταρία Μάνου, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας - Υποψήφια Διδάκτωρ, ΤΑΦΠΠΗ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ειρήνη Κοντού, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας - Υποψήφια Διδάκτωρ, ΤΑΦΠΠΗ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λέξεις κλειδιά: *Παιχνίδι, Ρόλος ενηλίκων, Ποιοτικές εμπειρίες παιχνιδιού, Προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα*

Έχουν οι ενήλικες ρόλο στο παιχνίδι των παιδιών και ποιος μπορεί να είναι αυτός; Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, οι ενήλικες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο παιδικό παιχνίδι, καθώς οι ποιοτικές εμπειρίες παιχνιδιού δημιουργούνται και καλλιεργούνται όταν οι ενήλικες συμμετέχουν στη διαδικασία.

Προκειμένου, ωστόσο, οι εμπειρίες παιχνιδιού να είναι ποιοτικές ο ρόλος των ενηλίκων θα πρέπει να είναι υποστηρικτικός και όχι καθοδηγητικός. Όταν οι ενήλικες ελέγχουν και καθοδηγούν το παιχνίδι παραβιάζουν τις βασικές αρχές του και η εμπειρία του παιχνιδιού χάνει το νόημά της. Αντίθετα, όταν ο ρόλος τους είναι υποστηρικτικός, δίνουν χώρο και χρόνο στα παιδιά να αναπτυχθούν και να συμμετάσχουν ενεργά στη μάθησή τους.

Το προτεινόμενο βιωματικό εργαστήριο αποσκοπεί στο να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να αναστοχαστούν αναφορικά με την παιγνιδιώδη συμπεριφορά τους και να κατανοήσουν τους ρόλους που μπορούν να υιοθετήσουν στα πλαίσια του παιδικού παιχνιδιού. Συνάμα, στόχος του εργαστηρίου είναι να εντοπίσουν τους επιθυμητούς και μη επιθυμητούς τρόπους με τους οποίους θέλουμε οι παιδαγωγοί πρώιμης παιδικής ηλικίας να συμμετέχουν στο παιδικό παιχνίδι.

Στα πλαίσια του βιωματικού εργαστηρίου θα χρησιμοποιηθούν ποικίλες τεχνικές για την επίτευξη των στόχων. Ενδεικτικά:

- Αυτοαξιολόγηση της παιγνιδιώδους συμπεριφοράς των συμμετεχόντων.
- Μέσω της ανάλυσης επεισοδίων/σεναρίων παιχνιδιού, οι συμμετέχοντες θα αναγνωρίσουν τους διάφορους ρόλους τους οποίους οι ενήλικες μπορούν να υιοθετήσουν και θα κατανοήσουν τη σπουδαιότητα της συμμετοχής τους στο παιχνίδι.
- Με τη χρήση της τεχνικής του καταιγισμού ιδεών (brainstorming) και τη δημιουργία ιστογραμμάτων, θα γίνει καταγραφή των απόψεων, των αντιλήψεων και των πρακτικών που υιοθετούνται από τους συμμετέχοντες.
- Με τη χρήση βίντεο, οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να αναγνωρίσουν αποτελεσματικές και μη αποτελεσματικές πρακτικές των ενηλίκων και να διατυπώσουν προτάσεις αναφορικά με τον ρόλο που θα έπρεπε να έχουν οι ενήλικες στο παιχνίδι των παιδιών.

Οι συμμετέχοντες θα εργαστούν, κατεξοχήν σε ομάδες, ενώ τα αποτελέσματα των ομάδων θα συζητηθούν στην ολομέλεια.

«Ο ρόλος των παιδαγωγών ως Messy Play Facilitators: εξερευνώντας νέους τρόπους αλληλεπίδρασης με τα παιδιά με βάση την ελευθερία, την ισότητα και την εμπιστοσύνη»

Ελένη Οικονομίδου, Αναπτυξιακή Ψυχολόγος, MSc, Ιδρύτρια των Ομάδων “Messy, Sensory & ClayPlay”, Εισηγήτρια των Σεμιναρίων “Messy, Sensory & ClayPlay”

Το Messy Play, ή το αισθητηριακό παιχνίδι που (μπορεί και να) λερώνει, είναι “μέρος της ανάγκης των παιδιών για στενή επαφή με διάφορες ουσίες, για δημιουργικά πειράματα που περιέχουν την μάθηση μέσα από το χάος” (Szekely 2015, 42). Χαρακτηρίζεται από τη χρήση διάφορων εργαλείων και υλικών όπως χώμα, νερό, άμμο, χρώματα, πηλό, τα οποία τα παιδιά μπορούν να τα εξερευνούν ελεύθερα, χωρίς να τους επιβάλλονται συγκεκριμένοι στόχοι ή κανόνες (Edwards & Cutter-Mackenzie, 2011). Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού τα παιδιά βιώνουν άμεσα τον κόσμο μέσα από τις αισθήσεις τους, ενώ τους δίνεται η δυνατότητα να εκφράσουν τη δημιουργικότητά τους, να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους, καθώς

και να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους σε αισθητηριακό, κινητικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο, αυξάνοντας έτσι την αυτονομία και την αυτοεκτίμησή τους (Goldschmied & Jackson, 2004).

Ο ρόλος των παιδαγωγών είναι καθοριστικός καθώς η επιτυχία αυτής της προσέγγισης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπιστοσύνη που μπορούν να επιδείξουν στην ικανότητα των παιδιών να παίρνουν αποφάσεις, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να κατευθύνουν αυτόνομα τη μάθηση τους. Εξαιρετικά σημαντική επίσης είναι η ικανότητα των παιδαγωγών να δημιουργούν ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον ελευθερίας, ισότητας και εμπιστοσύνης. Να δρουν ως “διευκολύντριες” του παιχνιδιού και της μάθησης και όχι ως δασκάλες ή καθοδηγήτριες, αμφισβητώντας ίσως τις παραδοσιακές αντιλήψεις γύρω από τη μάθηση και τις κυρίαρχες ιδέες του ενηλικισμού (Egan, 1997; Rogers, 1969).

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Cutter-Mackenzie, A. & Edwards, S. (2013) Toward a Model for Early Childhood Environmental Education: Foregrounding, Developing, and Connecting Knowledge Through Play-Based Learning, *The Journal of Environmental Education*, 44:3, 195-213,
- Egan, K. (1997). *The Educated Mind: How Cognitive Tools Shape Our Understanding*. University of Chicago Press.
- Gascoyne, S. (2018). *Messy Play in the Early Years: Supporting Learning through Material Engagements*. Routledge.
- Goldschmied, E., & Jackson, S. (2003). *People Under Three: Young Children in Day Care* (2nd ed.). Routledge.
- Macintyre, T. E., & Campbell, M. J. (2016). *The Power of Play: Learning through Play in the Early Years*. SAGE Publications.
- Rogers, C. R., & Freiberg, H. J. (1994). *Freedom to Learn* (3rd ed.). Merrill.
- Szekely, G. (2015). *Play and creativity in art teaching*. New York, NY: Routledge.

«Το Παιχνίδι και οι ατομικοί παράγοντες των παιδιών προσχολικής ηλικίας»

Ελένη Καινούργιου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λέξεις-κλειδιά: παιχνίδι, παιδί προσχολικής ηλικίας, κατάλληλα περιβάλλοντα παιχνιδιού, ατομικοί παράγοντες

Σε όλες τις τάξεις και σε κάθε τάξη ξεχωριστά θα υπάρχουν ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο που τα παιδιά παίζουν και στον τρόπο που χρησιμοποιούν το παιχνίδι για να μάθουν. Αυτές οι αλλαγές σχετίζονται με: την κοινωνική συμμετοχή, την ηλικία, την εμπειρία, την κοινωνική τάξη, την πολιτισμική διακύμανση, το φύλο, την υγεία, τις διανοητικές και σωματικές ικανότητες.

Για να δημιουργήσουν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας κατάλληλα περιβάλλοντα παιχνιδιού, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τις ομοιότητες και τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα παιδιά της τάξης.

Η Parten(1932) περιέγραψε τα ακόλουθα επίπεδα κοινωνικής συμμετοχής στο παιχνίδι των παιδιών, που είναι το Μοναχικό παιχνίδι, το παιχνίδι του Θεατή, το Παράλληλο παιχνίδι, το Συντροφικό παιχνίδι και το Συνεργατικό παιχνίδι.

Παρατηρώντας προσεκτικά τις μορφές συμμετοχής των παιδιών δίνεται η δυνατότητα στους παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας να γνωρίζουν ποια από αυτά χρειάζονται περισσότερο καθοδήγηση και υποστήριξη, ώστε να αναπτύξουν περισσότερη κοινωνικότητα. Οι Bredekamp & Copple(1997) επισημαί-

νουν ότι υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά στις ηλικιακές ομάδες που υποδηλώνουν τις εμπειρίες, τις δραστηριότητες και τις στρατηγικές διάδρασης που θα είναι ασφαλείς, υγιείς, ενδιαφέρουσες, εφικτές και θα αποτελούν πρόκληση για τα περισσότερα παιδιά.

Συμπερασματικά, τα ατομικά χαρακτηριστικά και οι εμπειρίες, τα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια- είναι δυναμικά και αλλάζουν, απαιτώντας από τους παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας να γίνουν μαθητές σε όλη τους την εργασιακή πορεία.

Γι' αυτόν το λόγο είναι απαραίτητο να λαμβάνουμε υπόψη ποιες είναι οι κατάλληλες δραστηριότητες σύμφωνα με την ηλικία, τα ατομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά προκειμένου να σχεδιαστεί ένα κατάλληλο αναλυτικό πρόγραμμα και η αντίστοιχη κουλτούρα στις τάξεις, που να διευκολύνουν τη μάθηση και την ανάπτυξη όλων των παιδιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Bredenkamp, S., & Copple, C. (1997). Developmentally appropriate practice in early childhood programs. Rev. ed. Washington, D.C., National Association for the Education of Young Children.
- Pellegrini, A. (1984). "The Effects of Exploration and Play on Young Children's Associative Fluency: A Review and Extension of Training Studies. In T.D. Yawkey & A.D. Pellegrini (eds.), *Child's play: Developmental and applied* (pp. 237-253). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Parten, M. B. (1932). Social Participation among Pre-School Children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27, 243-269. <https://doi.org/10.1037/h0074524>
- Fleer, M. (2018). Το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία. Από τις προσωπικές εμπειρίες στις σύγχρονες θεωρίες (Μ. Μπιρμπίλη, Επιμ.-Εισ.). Θεσσαλονίκη: Σοφία Λοΐζου Ε.(2021) «Το παιχνίδι στην προσχολική εκπαίδευση. Η αλληλένδετη σχέση του με τη μάθηση και την ανάπτυξη». Αθήνα: Πεδίο.
- Καινούργιου, Ε. (2021). Παιδαγωγικές και Διδακτικές Προσεγγίσεις στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία. Συνεργασία Οικογένειας – Προσχολικών Κέντρων, Σύγχρονα Προγράμματα Προσχολικής Αγωγής. Ερευνητική Προσέγγιση. Θεσσαλονίκη: Δίστιγμα

«Υπαίθριο παιχνίδι και μικρά παιδιά στις μέρες μας»

Ζωή Νικηφορίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λέξεις-κλειδιά: υπαίθριο παιχνίδι, επαφή με τη φύση, πανδημία, πρώιμη παιδική ηλικία

Η έλλειψη υπαίθριου παιχνιδιού και η αποξένωση από τη φύση παρατηρούνται έντονα στις μέρες μας, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα. Οι αλλαγές στον σύγχρονο τρόπο ζωής απομακρύνουν τα παιδιά από τη φύση και το ελεύθερο παιχνίδι σε εξωτερικούς χώρους, με συνέπεια να προκύπτουν αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και ευημερία τους. Η παρούσα εισήγηση θέτει αυτούς τους προβληματισμούς με αναφορά στην υπόθεση της βιοφιλίας (Wilson, 1984) και στο σύνδρομο έλλειψης φύσης (Louv, 2005). Παρουσιάζονται ερευνητικά αποτελέσματα με βάση σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τις υπαίθριες δραστηριότητες και εμπειρίες των μικρών παιδιών στην περίοδο μετά την πανδημία COVID-19. Αναδεικνύεται ότι η υπαίθρια εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει μέσο ανάκαμψης και ενδυνάμωσης των παιδιών. Η επαφή με τη φύση και τον εξωτερικό κόσμο θεωρείται απαραίτητο στοιχείο στην καθημερινότητά των παιδιών (και όλων μας), ενώ τα συμπεράσματα αναδεικνύουν την ανάγκη ενίσχυσης των υπαίθριων δραστηριοτήτων και πρακτικών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Chawla et al (2020). Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss, *People and Nature*.

<https://doi.org/10.1002/pan3.10128>

Louv, R. (2005). *Last child in the woods*. London: Atlantic Books.

Salway R, de Vocht F, Emm-Collison L, Sansum K, House D, Walker R, et al. (2023) Comparison of children's physical activity profiles before and after COVID-19 lockdowns: A latent profile analysis.

PLoS ONE 18 (11): e0289344, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289344>

Wilson, E. O. (1984). *Biophilia: The human bond with other species*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

«Διαχείριση θυμού και εντάσεων στην τάξη του Παιδικού Σταθμού»

Μαρία Βαιράμη, Αναπτυξιακή Ψυχολόγος, ΚΨΥ Δ. Τομέα Θεσσαλονίκης, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Λέξεις κλειδιά: διαχείριση θυμού, επίλυση συγκρούσεων, αυτορρύθμιση, περιβάλλον τάξης

Στη νηπιακή ηλικία, τα παιδιά δεν έχουν ακόμη αναπτύξει εκείνες τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να διαχειριστούν συναισθήματα όπως ο θυμός ή η ματαιώση, με αποτέλεσμα συχνά να προκύπτουν εντάσεις και συγκρούσεις στη σχολική τάξη. Στην εισήγηση θα περιγραφούν οι πιθανές αιτίες πίσω από τις συγκεκριμένες συμπεριφορές και θα παρουσιαστούν ηλικιακά κατάλληλες τεχνικές οι οποίες, εφόσον ενσωματωθούν στη ρουτίνα της τάξης, δημιουργούν έναν "ασφαλή" χώρο για την έκφραση των συναισθημάτων και επιτρέπουν τον αποτελεσματικό χειρισμό των συγκρούσεων των μικρών παιδιών. Προτείνονται δραστηριότητες οι οποίες δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, στην ανοιχτή επικοινωνία, την εποικοδομητική επίλυση συγκρούσεων και τις δεξιότητες αυτορρύθμισης. Παρουσιάζονται επίσης πρακτικές όπως η δημιουργία χώρων "ηρεμίας", η διδασκαλία ασκήσεων αναπνοής και η χρήση παραμυθιών ως μέσο προαγωγής θετικών αλληλεπιδράσεων. Εφαρμόζοντας αυτές τις στρατηγικές, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν μια πιο αρμονική ατμόσφαιρα στην τάξη, υποστηρίζοντας τόσο την κοινωνική όσο και τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Bierman, K. L., & Motamedi, M. (2015). Social and emotional learning programs for preschool children. *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*, 135-151.

Frey, K. S., Hirschstein, M. K., & Guzzo, B. A. (2000). Second Step: Preventing Aggression by Promoting Social Competence. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(2), 102-112.

<https://doi.org/10.1177/106342660000800206>

Gunter, L., Caldarella, P., Korth, B. B., & Young, E. L. (2012). Promoting Social and Emotional Learning in Preschool Students: A Study of Strong Start Pre-K. *Early Childhood Education Journal*, 40(3), 151-159.

Molnar, A. & Lindquist, B. (2013). Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο. Οικοσυστημική προσέγγιση. Επιμ. Χ. Ξενάκη, Α. Καλαντζή-Αζίζι. Αθήνα: Πεδίο.

«Ένα αλλιώτικο σχολείο: Διαφοροποιημένες παιδαγωγικές πρακτικές στον ελληνικό χώρο»

Φένια Αυγουλέα, MSc Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας,

Σίλια Ραντίτσα, MSc Παιδαγωγός Δημοτικής Εκπαίδευσης

Λέξεις κλειδιά: *Ντοκιμαντέρ, Σχολική Κοινότητα, Προσχολική Αγωγή, Παιδαγωγικά Εγχειρήματα, Παιδαγωγική του Δάσους*

Το παιδαγωγικό πλαίσιο στην Ελλάδα, για την εκπαίδευση των παιδιών από 2 έως 5 χρόνων είναι αρκετά κλειστό και συνυφασμένο με συγκεκριμένους παιδαγωγικούς στόχους. Η παιδαγωγική του δάσους, η Μαρία Μοντεσσόρι, ο Φρανσίσκο Φερέρ, τα σχολεία του Ρέτζιο Εμμίλια, το ελεύθερο σχολείο του Νηλ, ο Σελεστίν Φρενέ κ.α. έχουν ως κοινό την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση και τον παιδοκεντρισμό. Η ανάγκη κάποιων παιδαγωγών να ακολουθήσουν τις συγκεκριμένες ιδέες αγκαλιάστηκε από την θέληση κάποιων γονιών για ένα «αλλιώτικο σχολείο» για τα παιδιά τους. Στο ντοκιμαντέρ με τίτλο «ΤΟ ΣΧΟΛ(Ε)ΙΟ ΜΑΣ», εμφανίζονται πέντε εγχειρήματα που βασίζονται στην κοινοτική σχέση μεταξύ παιδαγωγών- παιδιών- γονιών. Τα παιδιά είναι ισότιμα και είναι στο επίκεντρο. Οι χώροι είναι προετοιμασμένοι να τα υποδεχτούν και στη συνέχεια μόνα τους να επιλέξουν το πρόγραμμα που θα ακολουθήσουν. Οι γονείς είναι μέρος αυτής της κοινότητας και συμμετέχουν ενεργά, παίρνοντας αποφάσεις για τα σχολεία και εμπλουτίζοντας τα.

Η παρουσίαση χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά την έρευνα και την καταγραφή από παιδαγωγικής σκοπιάς για τη δημιουργία του ντοκιμαντέρ των πέντε εγχειρημάτων. Στόχος ήταν να φωτιστούν οι λειτουργίες αυτών των εγχειρημάτων μέσα από συνεντεύξεις για το καθημερινό πρόγραμμα, τις παιδαγωγικές θεωρίες, τη σχέση τους με τη φύση, το παιδαγωγικό υλικό που χρησιμοποιούν και την αλληλεπίδραση των κοινοτήτων με τους γονείς. Στο δεύτερο μέρος η παιδαγωγός ενός από τα σχολεία αναφέρεται βιωματικά στις πρακτικές που έχουν ακολουθήσει στα χρόνια λειτουργίας του Μικρού Δέντρου. Απώτερος στόχος είναι το άνοιγμα ενός διαλόγου για το βαθμό γείωσης των συγκεκριμένων πρακτικών και την ορατότητα τους σε ένα πιο ευρύ πλαίσιο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Καναβάκης Μ. (2002). ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ, Περιεχόμενο και Ιστορική εξέλιξη. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Κυπριανός Π. (2007). Παιδί, Οικογένεια, Κοινωνία: Ιστορία της προσχολικής αγωγής από τις απαρχές έως τις μέρες μας. Αθήνα: GUTENBERG

Τσεσμετζή, Θ. (1991α). Η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα: Σχεδιάγραμμα για την ιστορία του ελληνικού νηπιαγωγείου (Α' μέρος). Νηπιαγωγείο και Παιδικοί Σταθμοί

Armstrong, D. (1983). Wiseman's Model and the Documentary Project: Towards a Radical Film Practice. Film Quarterly, 37(2), 2-10

Blackledge, D., & Hunt, B. (2004). Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Επιμέλεια Έκδοσης: Παπαγεωργίου Ν., Μετάφραση: Δεληγιάννη Μ., Αθήνα: Μεταίχμιο.

«Πόσα πράγματα χωράνε πάνω σε μία φωτοτράπεζα;»

Ματίνα Καλανδάρουλου, Παιδαγωγός Προσχολικής Ηλικίας (Montessori – Reggio Emilia Approach), MEd. Επιστήμες της Αγωγής, Δημιουργός παιδικών χώρων

Βασικός σκοπός του εργαστηρίου είναι οι ενήλικες να κατανοήσουν τη χρήση και την σημαντικότητα της «φωτοτράπεζας», αυτού του παιδαγωγικού εργαλείου, αλλά και πώς αξιοποιείται με παιδιά 1 – 6+ χρονών.

Η εξερεύνηση και η παρατήρηση γίνεται παιχνίδι και κατ' επέκταση μάθηση.

Η φωτοτράπεζα πριν βγάλει φως μοιάζει με ένα τραπέζι σαν όλα τα άλλα. Έτσι έχουμε χρόνο να περιεργαστούμε τα συγκεντρωμένα υλικά, που θα βρούμε πάνω ή δίπλα σε αυτή. Να δούμε αν είναι λεία ή τραχιά, αν κάνουν ήχο ή όχι, και πολλά ακόμα!

Τι μας δείχνει το υλικό, φυσικό και τεχνητό;

Πώς ενεργοποιούνται οι αισθήσεις μας;

Μπορούμε να αφουγκραστούμε, να ακουμπήσουμε, να μυρίσουμε, να δούμε και γιατί όχι, να γευτούμε τα υλικά. Έτσι θα τα καταλάβουμε ολόπλευρα και θα γνωρίσουμε όλες τις ιδιότητές τους!

Σε ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο, αυτό της φωτοτράπεζας, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να ανακαλύψουν τις ιδιότητες των υλικών χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις τους. Όλα αυτά με τη βοήθεια του φωτός.

Φως και χρώμα, φως και άμμος, φως και φύλλα, φως και και....! Πόσα πράγματα χωράνε σε μια φωτοτράπεζα; Πολλά!

Μέσα από τη χρήση της φωτοτράπεζας, τα παιδιά αξιοποιούν το φως για να παρατηρήσουν μέσα από ένα νέο πρίσμα καθημερινά αντικείμενα, φυσικό και βιομηχανικό υλικό (αλεύρι, χοντρό αλάτι, πολύχρωμες ζελατίνες), όπως και τα τυπικά υλικά καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, οδηγούμενα σε πολλαπλές διαδικασίες εξερεύνησης, ανακάλυψης, πειραματισμού σύνθεσης και δημιουργίας. Παράλληλα, οι ατομικές διαπιστώσεις καθώς περιγράφονται και αποδίδονται με λόγο, διεγείρουν τη φαντασία της ομάδας συνολικά, θέτοντας τις βάσεις για παράλληλη εμπλοκή και χρήση πολλαπλών εκφραστικών τρόπων και μέσων, όπως η κίνηση και ο αφηγηματικός λόγος και το σχέδιο.

«Όταν ανάβουμε το φως»

Το φως μας αποκαλύπτει το χρώμα, γεννά τις σκιές, ορίζει το σκοτάδι και αποτελεί σταθερή πηγή έμπνευσης και ερέθισμα για δημιουργία.

Περιγραφή μεθοδολογίας:

Το υλικό ταξινομημένο στην αίθουσα (φωτοτράπεζες, φυσικό και ανακυκλώσιμο υλικό, καθρέφτες κ.α.)

Μπαίνουν οι συμμετέχοντες παρατηρούν την αίθουσα με το ταξινομημένο υλικό

10 – 15 λεπτά παρουσίαση του παιδαγωγικού εργαλείου «φωτοτράπεζα»

20 – 25 λεπτά πειραματισμός και παιχνίδι με τα υλικά στην φωτοτράπεζα.

3 φωτοτράπεζες – 3 ομάδες – 3 διαφορετικοί πειραματισμοί

Οι πειραματισμοί μπορεί να καταλήξουν είτε σε μια 3D δημιουργία, είτε σε μία ιστορία, είτε σε μια σύνθεση, είτε απλά σε συμπεράσματα.

Τι να πρωτοκοιτάξεις πάνω σε μια φωτοτράπεζα; Υπάρχουν πολλές ιδέες!

Το φως θα κάνει τα μαγικά του και θα μας αναδείξει όλες τις πτυχές των αντικειμένων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Vecchi, V. (2010). *Art and creativity in Reggio Emilia: Exploring the role and potential of ateliers in early childhood education*. Routledge.
- Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (2011). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia experience in transformation*. Praeger.
- Bullard, J. (2010). Sensory play and inquiry: Children's engagement with materials on light tables. *Journal of Early Childhood Research*, 8(2), 147–161. <https://doi.org/10.1177/1476718X09345529>
- Kind, S., Irwin, R. L., & Grauer, K. (2005). The influence of light and shadow: Children's artistic and sensory exploration on light tables. *International Journal of Art & Design Education*, 24(3), 321–332. <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2005.00450.x>
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2007). *Beyond quality in early childhood education and care: Languages of evaluation*. Routledge.

«Άνοιξε την καρδιά σου...» Εμπνυχώνοντας εμπειρίες παιχνιδιού, φαντασίας κι έκφρασης στα μονοπάτια των παραμυθιών ενός κόσμου ενσυναίσθησης, αλληλεγγύης, καλοσύνης κι αγάπης

Μαριλένα Καββαδά, Νηπιαγωγός Med, Συγγραφέας

«Θεμελιώνοντας το μέλλον των παιδιών μας: Παιδαγωγικό πλαίσιο για παιδιά έως και τεσσάρων ετών»

Βασίλειος Γραμματικόπουλος, Καθηγητής, Μέλος Συμβουλίου Διοίκησης του ΔΙΠΑΕ, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Μαρία Τσιτιρίδου-Ευαγγέλου, Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Ευρυδίκη Ζαχοπούλου, Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Κοσμήτορας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου παιδαγωγικού πλαισίου για τα παιδιά ηλικίας έως και τεσσάρων ετών έχει στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη τους. Ιδιαίτερα έμφαση θα δοθεί στην έννοια της μοναδικότητας του κάθε παιδιού και στην παιγνιώδη προσέγγιση της πρακτικής εφαρμογής του παιδαγωγικού πλαισίου. Το παιδαγωγικό πλαίσιο θα αποτελείται από μια συλλογή αυτόνομων τευχών που θα καλύπτουν τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- Εισαγωγή, όραμα και θεωρητικό πλαίσιο
- Τομείς ανάπτυξης και μάθησης του παιδιού
- Ποιότητα και οργάνωση μαθησιακού περιβάλλοντος
- Συμπερίληψη
- Μετάβαση
- Συνεργασία βρεφικών, βρεφονηπιακών & παιδικών σταθμών - Οικογένειας (για παιδαγωγούς)
- Συνεργασία βρεφικών, βρεφονηπιακών & παιδικών σταθμών - Οικογένειας (για γονείς)
- Επαγγελματική ανάπτυξη και ευημερία του προσωπικού των βρεφικών, βρεφονηπιακών & παιδικών σταθμών
- Περιληπτική αγγλική έκδοση του παιδαγωγικού πλαισίου

Θα αναπτυχθεί στα πλαίσια του παιδαγωγικού πλαισίου και υλικό για την επιμόρφωση των παιδαγωγών καθώς και του υπόλοιπου προσωπικού των βρεφικών, βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, που θα αφορά το πώς θα πρέπει να «διαβάζεται» και να χρησιμοποιείται το υλικό του παιδαγωγικού πλαισίου. Η επιμόρφωση θα υλοποιηθεί αρχικά για τους παιδαγωγούς που θα εφαρμόσουν πιλοτικά το παιδαγωγικό πλαίσιο. Οι τρόποι επιμόρφωσης θα είναι μεικτοί (Δια ζώσης και διαδικτυακά, σύγχρονα και ασύγχρονα).

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δημιουργία εξειδικευμένου υλικού για την υποστήριξη των γονέων ώστε να γίνουν γνώστες του παιδαγωγικού πλαισίου. Το υλικό για τους γονείς θα στηρίζεται σε 2 πυλώνες: α) την αξία της συνεργασίας μεταξύ οικογένειας και βρεφικών, βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών καθώς και πρακτικές ιδέες για την ενδυνάμωση αυτής της συνεργασίας και β) τον ρόλο του Οικογενειακού Μαθησιακού Περιβάλλοντος καθώς και πρακτικές ιδέες για την ενδυνάμωση της ποιότητας του Οικογενειακού Μαθησιακού Περιβάλλοντος.

«Υποστηρίζοντας το Οικογενειακό Μαθησιακό Περιβάλλον με παρεμβατικά προγράμματα»

Μαρία Τσιτιρίδου Ευαγγέλου: Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Αθανάσιος Γρηγοριάδης, Καθηγητής, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αικατερίνη Κρουσοράτη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: *Οικογενειακό Μαθησιακό Περιβάλλον, Οικογενειακό Μαθησιακό Οικοσύστημα, παρεμβάσεις, γονείς, αλληλεπιδράσεις γονέων και παιδιών*

Οι οικογενειακές εμπειρίες του καθενός μας είναι ο σύνδεσμος με το παρελθόν και η γέφυρα με το μέλλον μας. Το οικογενειακό μαθησιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει ένα παιδί αποτελεί ίσως το πιο καθοριστικό περιβάλλον, το οποίο συμβάλλει στην υγεία, την ευημερία, την ηθική και κοινωνική ανάπτυξη και την ακαδημαϊκή πρόοδο του παιδιού. "Δεν είναι σημαντικό μόνο το ποιοι είναι οι γονείς και το τι κάνουν με τα παιδιά τους, αλλά και με ποιον τρόπο το κάνουν αυτό".

Η παρουσίαση θα αναδείξει την αξία και τη σπουδαιότητα της έννοιας του οικογενειακού μαθησιακού περιβάλλοντος τόσο σε ακαδημαϊκό και αναπτυξιακό όσο και σε πρακτικό, καθημερινό επίπεδο. Το οικογενειακό μαθησιακό περιβάλλον συνεισφέρει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών με διαφορετικούς τρόπους: θα τονιστεί η σημασία και η πολυδιάστατη φύση του ρόλου των γονέων στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών τους, θα παρουσιαστεί με ποιον τρόπο οι αλληλεπιδράσεις γονέων και παιδιών είναι σε θέση να στηρίζουν την ανάπτυξη των παιδιών, φτάνει να γίνονται μέσα σε ένα θετικό περιβάλλον με υποστήριξη και ζεστασιά. Η παρουσίαση θα ολοκληρωθεί με την έννοια των παρεμβατικών προγραμμάτων και την ανάγκη για τον επιστημονικό σχεδιασμό τους στους παιδικούς σταθμούς για την υποστήριξη των γονέων και κηδεμόνων στον σημαντικό τους ρόλο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Γρηγοριάδης, Α., Κρουσοράτη, Α., & Ευαγγέλου-Τσιτιρίδου, Μ. (2023). *Οικογενειακό Μαθησιακό Περιβάλλον* (No. IKEEBOOK-2024-028). Σοφία.
- Bornstein, M. H. (2015). Children's parents. In R. M. Lerner, Series, M. H. Bornstein, & Vol. ed.). *Handbook of child psychology and developmental science: Vol. 4. Ecological settings and processes*, (7th edition, pp. 55-132). Wiley.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments*
- Cohen, F., & Anders, Y. (2020). Family involvement in early childhood education and care and its effects on the social-emotional and language skills of 3-year-old children. *School Effectiveness and School Improvement*, 31(1), 125-142. <https://doi.org/10.1080/09243453.2019.1646293>
- Tamis-Le Monda, C., Luo, R., McFadden, K., Bandel, E. T., & Vallotton, C. (2019). Early home learning environment predicts children's 5th grade academic skills. *Applied Developmental Science*, 23(2), 153-169. <https://doi.org/10.1080/10888691.2017.1345634>
- Toth, K., Sammons, P., Sylva, K., Melhuish, E., Siraj, I., & Taggart, B. (2019). Home learning environment across time: the role of early years HLE and background in predicting HLE at later ages. *School Effectiveness and School Improvement*, 31(1), 7-30. <https://doi.org/10.1080/09243453.2019.1618348>

«Προτεινόμενες Δραστηριότητες ενδυνάμωσης του Οικογενειακού Μαθησιακού Περιβάλλοντος»

Ελένη Τύμπα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Μαρία Τσιτιρίδου-Ευαγγέλου, Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: *Οικογενειακό Μαθησιακό Περιβάλλον, πρακτικές ιδέες δραστηριοτήτων, αλληλεπιδράσεις γονέων και παιδιών, αναγνώριση επιτευγμάτων, θετικά πρότυπα*

Το οικογενειακό μαθησιακό περιβάλλον επιδρά στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών μέσα από δραστηριότητες που προκύπτουν από την καθημερινή ζωή του παιδιού και της οικογένειας. Η παρουσία θα περιγράψει πρακτικές ιδέες για γονείς που έχουν παιδιά ηλικίας 2-2 ½ μέχρι 6 ετών καθώς και ιδέες που θα μπορούσαν οι παιδαγωγοί να προτείνουν στους γονείς. Θα καλύψει τις πέντε περιοχές της προτεινόμενης κατηγοριοποίησης των οικογενειακών μαθησιακών δραστηριοτήτων που είναι: α) δραστηριότητες βασικής φροντίδας – καθημερινές ρουτίνες, β) διδακτικές – μαθησιακές δραστηριότητες, γ) παιγνιώδεις δραστηριότητες-δραστηριότητες αναψυχής, δ) ψηφιακές δραστηριότητες-δραστηριότητες χρόνου οθόνης και ε) κοινοτικές -εξωτερικές δραστηριότητες. Οι προτεινόμενες πρακτικές δραστηριότητες αντιμετωπίζουν την ανάπτυξη των παιδιών ως ενιαία και προτείνουν ιδέες που την στηρίζουν ολιστικά αντί να την διαιρούν σε τομείς. Σύμφωνα με το μοντέλο του Peter Hannon (1996) γονείς και παιδαγωγοί στηρίζουν την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών προσφέροντάς τους **ευκαιρίες για μάθηση** (opportunities) μέσα από ποικίλες δραστηριότητες, **αναγνώριση** (recognition) και επιβράβευση των επιτευγμάτων τους, **αλληλεπίδραση** (interaction) μεταξύ γονέων και παιδιών μέσα από ένα ευρύ πλαίσιο δραστηριοτήτων και **θετικά πρότυπα** συμπεριφοράς των γονέων με τις πράξεις τους (**modelling**).

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Γρηγοριάδης, Α., Κρουσοράτη, Α., & Ευαγγέλου-Τσιτιρίδου, Μ. (2023). *Οικογενειακό Μαθησιακό Περιβάλλον* (No. IKEEBOOK-2024-028). Σοφία.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments*
- Cohen, F., & Anders, Y. (2020). Family involvement in early childhood education and care and its effects on the social-emotional and language skills of 3-year-old children. *School Effectiveness and School Improvement*, 31(1), 125-142. <https://doi.org/10.1080/09243453.2019.1646293>
- Toth, K., Sammons, P., Sylva, K., Melhuish, E., Siraj, I., & Taggart, B. (2019). Home learning environment across time: the role of early years HLE and background in predicting HLE at later ages. *School Effectiveness and School Improvement*, 31(1), 7-30. <https://doi.org/10.1080/09243453.2019.1618348>

«Αυτισμός στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση: κατανόηση και στρατηγικές παρέμβασης»

Αγλαΐα Λίλα Κοσσυβάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: *Αυτισμός, Επικοινωνία, Κοινωνική κατανόηση και αλληλεπίδραση, Ακαμψία σκέψης και συμπεριφοράς, Επεξεργασία αισθητηριακών πληροφοριών, Παιδαγωγικές στρατηγικές, Συμπερίληψη*

Στη συγκεκριμένη εισήγηση θα παρουσιαστούν εν συντομία τα βασικά χαρακτηριστικά του αυτισμού στην Ελλάδα. Μεταξύ άλλων θα καλυφθούν έννοιες όπως ο επιπολασμός, η αναλογία φύλου και τα αίτια της διαταραχής αυτιστικού φάσματος. Στη συνέχεια θα επιχειρηθεί να εξηγηθεί ο αυτιστικός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, θα αναπτυχθούν οι 4 βασικοί τομείς στους οποίους σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα αντιμετωπίζουν δυσκολίες τα περισσότερα βρέφη και νήπια με αυτισμό. Αυτοί είναι: 1. η επικοινωνία, 2. η κοινωνική κατανόηση και αλληλεπίδραση, 3. η ακαμψία σκέψης και συμπεριφοράς και 4. η επεξεργασία αισθητηριακών πληροφοριών. Επιπλέον, θα γίνει μία σύντομη αναφορά στις θεωρίες του νου και της κεντρικής συνοχής, οι οποίες συμβάλουν στην περαιτέρω κατανόηση του αυτισμού. Τέλος, θα παρουσιαστούν κάποιες παιδαγωγικές στρατηγικές αλλά και συμβουλές για το πώς οι παιδαγωγοί πρώιμης παιδικής ηλικίας μπορούν να δομήσουν το χώρο της τάξης και του σχολείου (π.χ. εξατομικευμένα οπτικοποιημένα χρονοδιαγράμματα) και να συμπεριφέρονται σε βρέφη και νήπια με αυτισμό (π.χ. αποφυγή μακροσκελών ακουστικών οδηγιών, έγκαιρη προειδοποίηση για επικείμενες αλλαγές στο πρόγραμμα) προκειμένου να διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία και να συμβάλουν στη συμπερίληψη αυτών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Κοσσυβάκη Λ., Τζονάκα, Ζ. και Σερέτη, Κ. (2022) Αυτισμός και Εκπαίδευση. Στο Βογινδρούκας, Ι., Καρανάνος, Γ. και Φρανσής, Κ. *Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος. Κλινικά και Εκπαιδευτικά Θέματα* (σσ. 385-426). Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

«Ελάτε να τα πούμε και να παίξουμε!»

Ένα πρόγραμμα επαγγελματικής ανάπτυξης παιδαγωγών πρώιμης παιδικής ηλικίας

Ελένη Τύμπα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Μαρία Τσιτιρίδου Ευαγγέλου: Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: επαγγελματική επιμόρφωση, παιδαγωγοί, ανάπτυξη λεξιλογίου, παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Το πρόγραμμα «Ελάτε να τα πούμε και να παίξουμε!» στοχεύει να υποστηρίξει την Επαγγελματική Ανάπτυξη των Παιδαγωγών Πρώιμης παιδικής Ηλικίας σχετικά με το θέμα της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών μέσω της αφήγησης και του θεατρικού παιχνιδιού. Το πρόγραμμα Επαγγελματικής Ανάπτυξης προσφέρθηκε μέσω πέντε, δίωρων συναντήσεων σε 10 παιδαγωγούς. Ξεκίνησε με συζήτηση ομάδας εστίασης με τους παιδαγωγούς, για να εξακριβωθεί η κατανόηση των παιδαγωγών για τη διαλογική άγνωση, το λεξιλόγιο και την ανάπτυξη της αφήγησης, το θεατρικό παιχνίδι και τον ρόλο του ενήλικα στο παιχνίδι των παιδιών. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των παιδαγωγών συλλέχθηκαν πριν από την πρώτη συνάντηση της ομάδας εστίασης. Η συζήτηση στην ομάδα εστίασης επαναλήφθηκε μετά το τέλος της παρέμβασης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μέχρι το τέλος της εκπαίδευσης, το σύνολο των παιδαγωγών είχε ενισχυμένη γνώση των συνιστωσών της παρέμβασης, και χρησιμοποίησε το υλικό του εγχειριδίου που τους προσφέρθηκε για να υποστηρίξει τη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

European Education and Culture Executive Agency, Eurydice. 2019. Key data on early childhood education and care in Europe, 2019. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/958988>

Grolig, Lorenz. 2020. "Shared storybook reading and oral language development: A bioecological perspective." *Frontiers in Psychology*, 11, 1818. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01818>

Jilink, Lisanne, Ruben Fukkink, and Sanne Huijbregts. 2018. "Effects of early childhood education training and video interaction guidance on teachers' interactive skills." *Journal of Early Childhood Teacher Education* 39 (4): 278-292. <https://doi.org/10.1080/10901027.2017.1408042>.

Keay, Jeanne K., Nicola Carse, and Mike Jess. 2019. Understanding teachers as complex professional learners. *Professional development in education* 45 (1): 125-137. <https://doi.org/10.1080/19415257.2018.1449004>.

«Αυθεντικός Γραπτός Λόγος στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία: Από τη Θεωρία στην Παιδαγωγική Πράξη»

Ισαάκ Παπαδόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: γραπτός λόγος, αναδυόμενος γραμματισμός, πρώιμη παιδική ηλικία, αξιολόγηση

Η εργασία παρουσιάζει θεωρητικά και παιδαγωγικά ζητήματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη και προώθηση του αυθεντικού γραπτού λόγου στα πρώτα χρόνια της παιδικής ηλικίας. Εστιάζει στις θεωρητικές βάσεις που υποστηρίζουν τη γραφή ως εργαλείο έκφρασης και επικοινωνίας για τα μικρά παιδιά, αναδεικνύοντας τη σημασία της καλλιέργειας δεξιοτήτων που προάγουν τη δημιουργικότητα, την αυτονομία και την ενεργή συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία.

Η παρουσίαση καλύπτει μοντέλα και παιδαγωγικές προσεγγίσεις που έχουν σχεδιαστεί για να ενθαρρύνουν τον αυθεντικό γραπτό λόγο, όπως η χρήση διαθεματικών στρατηγικών και η ενσωμάτωση της γραφής σε πραγματικά και καθημερινά πλαίσια. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος που επιτρέπει στα παιδιά να γράφουν με διάφορους σκοπούς, να πειραματίζονται με το γραπτό λόγο και να αντιλαμβάνονται τη σημασία του στη ζωή τους.

Επίσης, η εργασία αυτή θα εστιάσει σε ζητήματα αξιολόγησης της δεξιότητας παραγωγής γραπτού λόγου σε παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας κάνοντας εκτενή αναφορά στη Ρουμπρίκα Αξιολόγησης Γραπτού Λόγου και στα κριτήρια αξιολόγησης: α) έλεγχος εργαλείων γραφής, β) αναπαράσταση ιδεών, γ) χρήση γλώσσας, δ) επικοινωνία ιδεών και ε) συμμετοχή και δημιουργικότητα.

Συμπερασματικά, η παρουσίαση υπογραμμίζει ότι η ενίσχυση του αυθεντικού γραπτού λόγου στην πρώιμη παιδική ηλικία προάγει την ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων, την κριτική σκέψη και τη συνεργατική μάθηση, προτείνοντας πρακτικές που μπορούν να εφαρμοστούν στην εκπαιδευτική διαδικασία για μια ολιστική προσέγγιση της μάθησης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Baghban, M. (2007). Scribbles, labels, and stories: The role of drawing in the development of writing. *Young Children*, 62(1), 20-26.

Clay, M. M. (2005). *An observation survey of early literacy achievement* (2nd ed.). Heinemann.

Ezell, H. K., & Justice, L. M. (1998). Increasing the print focus of shared reading interactions through observational learning. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 7(2), 23-34.

Ezell, H. K., Justice, L. M., & Parsons, B. (2000). Exploring print awareness in children with communication disorders: Implications for early literacy intervention. *Journal of Communication Disorders*, 33(5), 327-344.

- Lonigan, C. J., Schatschneider, C., & Westberg, L. (2008). *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. National Institute for Literacy. Retrieved from [ERIC](#)
- Neumann, M. M., Hood, M., & Ford, R. M. (2013). Using environmental print to enhance emergent literacy and print motivation. *Reading and Writing*, 26(5), 771-793.
- O'Connor, A., McGregor, A., & Li, T. (2021). Drawing and cognitive development: How visual arts help children organize and structure abstract concepts. *Journal of Early Childhood Education*, 52(4), 345-362.
- Puranik, C. S., & Lonigan, C. J. (2011). From scribbles to scrabble: Preschool children's developing knowledge of written language. *Reading and Writing*, 24(5), 567-589.

Βιωματικό Εργαστήριο Μουσικής Παιδαγωγικής: «Τι είναι η Μουσική;»

Χριστίνα Σωτηρίου, MA, PhD, Ε.Δ.Ι.Π. Μουσικής Παιδαγωγικής – Μουσικολόγος, Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Λέξεις κλειδιά: Μουσική, Μουσικοκινητική Αγωγή, Μελωδία, Ρυθμός, Τραγούδι

Σκοπός του Εργαστηρίου που θα διεξαχθεί είναι να ανακαλύψουμε τι είναι η Μουσική. Θα διδαχτούν τραγούδια κινητικά, ηχηρές κινήσεις, φωνητικές ασκήσεις, γνωριμία με τα σωματικά κρουστά - body percussion, φόρμα Ροντό (Rondo), παιχνίδι γνωριμίας με την ομάδα και τον ρυθμό, παιχνίδια μουσικά ερωτήσεων - απαντήσεων κ.α. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι βασικά χαρακτηριστικά της μουσικής είναι η μελωδία και ο ρυθμός και έπειτα ακολουθούν η ένταση - δυναμική, η έκφραση και η ερμηνεία ενός μουσικού κομματιού. Σημαντικό είναι πως γνωρίζοντας τη μουσική πηγάζουν συναισθήματα χαράς και ευφορίας και το μάθημα γίνεται ευχάριστο και δημιουργικό. Η μουσικοκινητική ως Μάθημα στη Πρώιμη Παιδική Ηλικία έχει ύψιστη σημασία για την ανάπτυξη βρεφών και νηπίων γι αυτό ο παιδαγωγός θα πρέπει να διαθέτει σωστή κατάρτιση, ευσυνειδησία και φροντίδα για να τη μοιράζεται με τα παιδιά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Δογάνη, Κ. (2012). Μουσική στην προσχολική αγωγή: Αλληλεπίδραση παιδιού – παιδαγωγού. Αθήνα: Gutenberg.
- Θεοδωρίδης Ν. (2017). Τραγουδοχοροί της Γης για φίλους μουσικόφιλους. ISBN: 978-960-91263-1-1 Εκδότης: Κρουστόφωνο.
- Καραδήμου – Λιάτσου Π. (2003). ‘Η Μουσικοπαιδαγωγική τον 20ο αιώνα’ Edition Orpheus, Αθήνα.
- Καψάσκη Α. Μακρή – Λάμπρου Σ. (2004). Ανθολογία Σχολικών Τραγουδιών. 8η Έκδοση. Εκδόσεις Μικρή Πολιτεία, Μελίσσια.
- Κολιάδη – Τηλιακού, Α. (2019). Το αυθόρμητο τραγούδι στην πρώιμη παιδική ηλικία. Μαθησιακές και κοινωνιολογικές προεκτάσεις. Μουσική σε πρώτη βαθμίδα, 18, 50-63.
- Κυνηγού Φλάμπουρα Μ. (1993). Ρυθμός – Ρυθμική. Στοιχεία – χαρακτηριστικά – κεφάλαια. Εκδόσεις: Μουσικός Οίκος Φίλιππος Νάκας.
- Μακροπούλου, Ε. Βαρελάς, Δ. (2001). Μουσική: το πιο συναρπαστικό παιχνίδι. Αθήνα: Fagotto.
- Feierabend J. & Kahan J. (2003). Το βιβλίο της Κινητικής Εξερεύνησης. Μπορείς να κινηθείς με αυτόν τον τρόπο; Μετάφραση – Επιμέλεια: Ρέτσιου Στέλλα (2020). Εκδόσεις: Fagotto.
- Gordon E. (2022). Θεωρία της μουσικής εκμάθησης για νεογέννητα και παιδιά μικρής ηλικίας. Επισημονική Επιμέλεια: Σωτηρίου Χριστίνα. Εκδόσεις ΠΕΔΙΟ.